

חודש תשרי - תהילים

חודש וספר יסוד לחיים

א. לפי סדר ההקבלה בין י"ב חודשי השנה לי"ב ספרי ה"כתובים", החודש הראשון, תשרי, מקביל לספר הראשון ב"כתובים" - תהילים. ויש לבאר את המשותף בין חודש תשרי לספר תהילים.

חודש תשרי הוא החודש שבו היו אירועים חשובים ביותר בדברי ימי העולם בכלל, ובעולם היהודי בפרט.

במסכת ראש השנה (י, ב) מובא: "רבי אליעזר אומר, בתשרי נברא העולם". וכתב הר"ן (ג, א בדפי הרי"ף) "גרסין בפסיקתא בשם רבי אליעזר, בכ"ה באלול נברא העולם, ולפי זה הא דתניא בגמרא דרבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם, על גמר ברייתו קאמרינן, דאדם הראשון שבו נגמר העולם נברא ביום שישי, דהיינו בראשון בתשרי".

עוד מבואר בגמרא (שם) כי לדעת רבי אליעזר "בתשרי נולדו אבות [אברהם ויעקב], בתשרי מתו אבות" [יצחק אבינו נולד בניסן]. ובהמשך הסוגיא (יא, א) אמר רבי אליעזר "מנין שבתשרי נולדו אבות, שנאמר (מלכים א ח, ב) וַיִּקְהֲלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיָרֵחַ הָאֲתָנִים בָּחַג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, יָרַח שְׁנוּלְדוּ בוֹ אִיתְנֵי עוֹלָם".

לדעת רבי אליעזר, בתשרי הסתיים המבול, כדברי הכתוב (בראשית ח, ג) "וַיְהִי בָּאֶחָת וָשֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה בְּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ", ופירש רש"י: "לרבי אליעזר הוא תשרי".

ויש לבאר את הקשר בין בריאת העולם ואדם הראשון, לידת האבות וסיום המבול, שכולם אירעו בחודש תשרי, לספר תהילים.

כמו כן יש לבאר את הקשר בין המועדים בחודש תשרי - ראש השנה, יום הכיפורים, סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת, לספר התהילים.

ראש השנה - סדר מלכויות וזכרונות - ספר תהילים

ב. במסכת ראש השנה (טז, א) מבואר כי ראש השנה הוא יום "המלכת" הקב"ה בעולם: "אמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות, מלכויות כדי שתמליכוני

עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה בשופר". ונהגו לומר לפני התקיעות את מזמור מ"ז בספר תהילים, הפותח בפסוקים "כָּל הָעַמִּים תִּקְעוּ כָף הָרִיעוּ לְאַלְקִים בְּקוֹל רָנָה, כִּי ה' עֲלִיּוֹן נוֹרָא מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל הָאָרֶץ". ויש להבין מדוע צריך להמליך את הקב"ה באופן מיוחד בראש השנה, והרי אנו כבר ממליכים את הקב"ה פעמיים בכל יום באמירת בקריאת שמע ובקבלת עול מלכות שמים.

נוסח חתימת ברכת הזכרונות בתפילת מוסף בראש השנה הוא: "כִּי זֹכֶר כָּל הַנְּשָׁפָחוֹת אֲתָה הוּא מַעֲלֶם, וְאֵין שְׂכָחָה לִפְנֵי כֶּסֶף כְּבוֹדָךְ, בְּרוּךְ אַתָּה ה' זֹכֶר הַבְּרִית". לעומת זאת, במסכת תענית (פ"ב מ"ד) מובא נוסח הברכה השניה הנאמרת בתעניות: "מִי שֶׁעָנָה אֶת אֲבוֹתֵינוּ עַל יָם סוּף, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה, בְּרוּךְ אַתָּה ה' זֹכֶר הַנְּשָׁפָחוֹת". ותמה רבי יצחק הוטנר (פחד יצחק, ראש השנה מאמר א) "חתימת ברכת זכרונות דראש השנה היא ברוך אתה ה' זֹכֶר הַבְּרִית, וזה בוודאי מעורר תמיהון כי במשנה דמסכת תענית מבואר שבזמנים שחכמים גזרו תענית ציבור הוסיפו בתפילה מלכויות זכרונות ושופרות. ומבואר שם נוסח חתימת זכרונות ברוך אתה ה' זֹכֶר הַנְּשָׁפָחוֹת. ולכאורה נוסח זה הוא יותר כפי הענין, כי פתיחת הברכה היא אֲתָה זֹכֶר מַעֲשֵׂה עוֹלָם וּפְקֹד כָּל יְצוּרֵי קֶדֶם, לִפְנֵיךְ נִגְלוּ כָּל תַּעֲלֻמוֹת וְהָמוֹן נִסְתָּרוֹת שְׁמִבְרָאשִׁית, כִּי אֵין שְׂכָחָה לִפְנֵי כֶּסֶף כְּבוֹדָךְ. הרי שמדובר על עולם ומלואו, לא על דבר פרטי רק על כל העולם כולו, ואם כן מתאים שחתימת הברכה תהא על דרך זה, והיינו זֹכֶר הַנְּשָׁפָחוֹת שהוא לשון כללי שמכיל הכל, לעומת חתימה זֹכֶר הַבְּרִית שהוא ענין זֹכֶר הַבְּרִית", ואם כן צ"ע מדוע בראש השנה חתימת הברכה היא זֹכֶר הַבְּרִית ולא זֹכֶר הַנְּשָׁפָחוֹת, וצ"ע.

כידוע, נכלל ראש השנה בעשרת ימי תשובה. ובוודאי יש חיוב מיוחד של עשיית תשובה גם ביום זה, וכדברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ב ה"ו) "אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים היא יפה ביותר ומתקבלת מיד שנאמר (ישעיה נה, ו) דִּרְשׁוּ ה' בְּהַמְצֵאוֹ קִרְאָהוּ בְּהִיטּוֹ קְרוֹב". והנה מובא במג"א (או"ח סימן תקפד ס"ק ב) כי בראש השנה אין להתוודות, ולכן אין אומרים "אבינו מלכנו חטאנו לפניך", מכיון "שאין אומרים וידוי בראש השנה". ומעתה יש להבין מהו גדר ה"תשובה" בראש השנה, בפרט לאור האמור, שאסור להתוודות בשני הימים של ראש השנה, ובלא וידוי לכאורה יש חסרון בקיום מצות התשובה, כמבואר בדברי הרמב"ם (הלכות תשובה שם ה"ד) כי הוידוי הוא חלק בלתי נפרד מקיום מצות התשובה, וכפי שהעיר אבי מורי ז"ל בספרו עיונים במועדים (עמ' כה) "אמנם ראש השנה הוא היום

הראשון של עשרת ימי תשובה, והוא מהימים המסוגלים ביותר לעשיית תשובה, וביום זה אנו אכן עוסקים בעשיית תשובה, אולם בכל זאת קיים אופן של תשובה בלא וידוי וללא פירוש החטא, וצריך ביאור מה היא סודה של תשובה זו".

☆ ☆ ☆

מעלותיו המיוחדות של ספר התהילים

ג. בביאור הדברים נתבונן במעלותיו הייחודיות של ספר התהילים, שיש בו הכל, בכל, מכל, כל.

● **כנגד התורה** – במדרש שוחר טוב (מזמור א) מבואר כי ספר תהילים הוא כנגד חמשה חומשי תורה: "משה נתן להם חמשה חומשי תורה, וכנגדם נתן להם דוד ספר תהילים שיש בו חמשה ספרים".

ועוד מובא במדרש (שם מזמור עח) "שלא יאמר אדם שאין המזמורות תורה, אלא תורה הם".

● **נתחבר על ידי גדולי האומה** – חשיבותו וייחודיותו של ספר התהילים נובעת גם מכך שאמנם נכתב על ידי דוד המלך "נעים זמירות ישראל", אבל בתוכו פרקים שנאמרו על ידי אבות האומה, כדברי המדרש (שוחר טוב תהילים מזמור א) "רבי נחמיה פתח, הִחֲכֵמָה תִּעֲזֹ לְחֻכְּמָהּ מִעֲשֶׂה שְׁלִיטִים (קהלת ז, יט), אלו עשרה בני אדם שנאמר ספר תהילים על ידם, ואלו הן: אדם הראשון [שאמר מזמור שיר ליום השבת] ומלכי צדק, אברהם, משה [שאמר מזמור "תפילה למשה"], ודוד, ושלמה, ואסף ושלשה בני קרח. ר' הונא בשם ר' אבא אמר, אף על פי שנאמר על ידי עשרה זקנים, לא נתקן אלא על ידי דוד מלך ישראל. משל לחבורה של זמרים שהיתה מבקשת לומר שבחו של מלך, המנן למלך. אמר להם המלך, כולכם זכאים, כולכם זמרים, כולכם משובחים וראויים לומר המנון, אלא איש פלוני יאמר על ידי כולכם שקולו ערב יותר מן הכל. הדא הוא דכתיב (שמואל-ב כג, א) וְנָעִים זִמְרוֹת יִשְׂרָאֵל. של כולם עֲרִבִים, אבל של דוד בן ישי יותר מן הכל".

זאת ועוד, חז"ל (בראשית רבה עד, יא) הפליגו במעלת שבחם של פרקי התהילים, שיעקב אבינו היה אומרם בשנים שהיה בבית לבן "ר' יהושע בן לוי אמר, ט"ו שיר המעלות שבספר תהילים היה אומר, הדא הוא דכתיב (תהילים קכד, א) לְוִלִּי דֹ' שְׁהִיָּה לָנוּ יֹאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל, ישראל סבא. ר' שמואל בר נחמן אמר, כל ספר תהילים היה אומר, וְאֵתָה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל (שם כב, ד), ישראל סבא".

● **ספר האדם** – רבי פייבל מלצר, כתב בהקדמה לספרו "פני ספר תהילים" מאמר המסכם את מהותו של ספר התהילים, ובו ציין (עמ' 13–14) שספר התהילים מתייחד בכך שהוא "ספר האדם" כי "בעוד שברוב ספרי התנ"ך, מדבר ה' אל האדם, הרי בספר תהילים מדבר האדם אל ה'". בתהילים אנו שומעים את קול האדם הפונה אל ה' בלהט התפילה, בבכי התלונה, בהשתפכות הוידוי, בעוז התקווה, בנאמנות הבטחון, בהתרגשות ההודיה, ברוממות התהילה, ועל הכל ברגש הקירבה אל האלקים שאינה יודעת מרחק ואינה רואה מחיצות מפרידות".

תהילים – ספר התפילות והדמעות

ד. מעל הכל, ייחודיותו של ספר התהילים שהוא **ספר תפילה**, מעוז ומבטח לכולם לשפוך במזמוריו את תפילתם ודמעותיהם לפני הבורא. הן בתפילת היחיד – כמפורש בכמה מזמורי התהילים: "בְּקֶרְאִי עֲנֵנִי אֱלֹקִי צִדְקִי בְּצָר הִרְחֲבֵתָ לִי חֲנֻנִי וְשִׁמְעֵתָ תְּפִלָּתִי" (ו, ב), "וְאֲנִי תְּפִלָּתִי לִךָ ה' עֵת רִצּוֹן אֱלֹהִים בְּרַב חֶסֶדְךָ עֲנֵנִי בְּאַמֶּת יִשְׁעֶךָ" (סט, יד), "תַּחַת אֲהַבְתִּי יִשְׁטַנּוּנִי וְאֲנִי תְּפִלָּה" (קט, ד), "כָּלוּ תְּפִלוֹת דָּוִד בֶּן יִשִׁי" (עב, ב), הן תפילות הציבור – "אֱלֹקִים יִחַנְנוּ וְיִבְרַכְנוּ יָאֵר פָּנָיו אֶתְּנוּ סֶלָה" (סו, ב), כדעת רבי יהושע (פסחים ק"ז, א) שאמר "כל השירות והתשבחות שאמר דוד בספר תהילים כנגד ציבור אמרם, וחכמים אומרים יש מהן כנגד ציבור ויש מהן כנגד עצמו".

במבוא לספר תהילים עם פירוש דעת מקרא (עמ' יט), סוכמו הדברים: "ספר תהילים נועד להיות מעיקרו ספר תפילות לבני ישראל, והוא כולל תפילות לכל עת, לציבור וליחיד, לתחינה בעת צרה ולהודיה בעת ישועה ושמחה. ואף הכתובות שבראשי המזמורים ניתנות להיאמר בדרך תפילה, המתפלל האומר "מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו", מתכוון לומר ענני כמו שענית לדוד והושעתו בשעה שברח מפני אבשלום בנו. ומסתבר שבימי קדם בטרם תיקנו אנשי כנסת הגדולה את סדר הברכות והתפילות, היה ספר תהילים כעין "סידור התפילה" וה"מחזור" בימינו.

בהרבה מזמורים יש בקשות שתתקבל התפילה, או הודיה על קבלת התפילה, לרוב בתחילת המזמור ולפעמים בסופו. הרבה פעמים המשורר מחזק את בקשתו לישועה בתיאור גודל מצוקתו ואימתו. ויש שעצם הצרה או המחלה שבאה על המתפלל היא לו אות, שהסתיר ה' פניו ממנו. והסתר פנים זה, שמשמעו התרחקות המתפלל מדבקתו בה', הוא הוא הדבר הקשה והמציק למתפלל ביותר.

תוכן הבקשות שבספר תהילים ערוכות בלשון כוללת וראויה למצבים רבים, אבל אפשר להבחין בהן עניינים שונים: בקשות לקבלת התפילה, לרחמי שמים, לזכירת הברית והחסד אשר מעולם, לסליחת עוונות, לרפואה, לתשועה מאויבים, לדבקות בה' במצוותיו ובתורתו, לראות בגאולה ובבנין ירושלים".

ויש הקוראים לספר תהילים "ספר הדמעות", כי זהו הספר שדורות על גבי דורות של יהודים, התפללו ובכו להקב"ה בין דפיו, ובו מצאו ניחומים בחשכת הצרות.

ספר מוסר ואמונה

ה. ספר תהילים מלא וגדוש בדברי מוסר, חכמה, עצות והדרכות באמונה ויראת שמים.

במבוא לספר תהילים עם פירוש דעת מקרא (עמ' כז) מבאר את הדברים: "התפילה ותלמוד תורה כרוכים זה בזה מעצם טיבם ומהותם, ומאז ומעולם היתה התפילה בישראל צמודה לקריאה בתורה וללימודה. על כן מרובים במזמורי תהילים דברי הטפה ולקחי מוסר. ואפילו דברים האמורים בלשון תחינה, יש בהם משום הטפת מוסר למתפלל עצמו, על אחת כמה וכמה ששבחי ה' האמורים במזמורים, מכוונים לעורר את המתפלל להתבונן בגדולת ה' ולהיכנע מפניו. יש מזמורים שלמים שעיקר תכנם הוא דברי אזהרות ומוסר לקהל המתפללים, ומהם מזמורים הערוכים בלשון מורה המדבר אל תלמידיו שומעי לקחו ובהם דברים (כגון מזמור לז)".

ובפתיחה לילקוט מעם לועז על ספר תהילים (עמ' 8) הוסיף: "מן הספר הזה ילמד האדם הדעות האמתיות, מציאות ה' יתברך, ושיודע כל הנעשה בעולם, ומשגיח על הכלל והפרט, ומשלם שכר לטובים וגמול לרשעים, והשארות הנפש. וילמד גם מידות טובות, ועל הנבואה, שהרבה מזמורים נאמרו על העתיד, כגון במזמור ע"ט – אֱלֹקִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנִחְלָתָךְ, וכן במזמור ע"ד – מִשְׁפִּיל לְאֶסָף לְמָה אֱלֹקִים וְנִחַתְּ לְנֶצַח יַעֲשֶׂן אֶפְרַיִם בְּצִאֵן מִרְעִיתָךְ. על ידי הספר הזה ימצא האדם ניחומים, שיראה מעלות ישראל בזמן הגאולה, והשבת השכינה ומעלות ירושלים. ועוד, כי ילמד ממנו דרכי התשובה. ועוד, שעיקר ענין תהילים, שבו התפלל דוד על כל המאורעות והצרות אשר יעברו על ישראל בגלות, שיהא קיום לישראל הן ברוחניות והן בגשמיות. וכתב השל"ה, כי מי שחשקה נפשו להידבק בהקב"ה, ידביק עצמו בספר תהילים שהתפלל דוד, שיאמר זמירותיו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ויש בו הכל".

נמצא כי באמירת מזמורי התהילים, יש מלבד עצם התפילה ותחושת הקירבה לה, גם לימוד מוסר וחכמה והדרכות ביראת שמים ובדרכי התשובה, וגם נחמה במעלת ישראל בזמן הגאולה, כי ספר תהילים כולל את כל המאורעות שיהיו לעם ישראל והגאולה לעתיד לבוא, וכפי שהובא בהקדמה לספר אוצר מפרשי תהילים (עמ' 29) "הספר שעמד לימין עם ישראל בדרכו הקשה והארוכה, הוא ספר התהילים. ספר זה, יותר מכל ספר אחר מתורנינו הקדושה שבכתב ושבעל פה, ליווהו בשעות ובימים הנוראים של הגלות. הוא האיר לילות החושך הכבד, הוא חימם את הלבבות הרוטטים מתחת לשלג הנערם. הוא היה המשענת עליה נסמך הגב השפוף כדי לשאוב כח, כדי לצבור קורטוב של אמונה ותקווה לגאולה המתבששת, כדי להמשיך בצעדים הידועים, צעד אחר צעד, עד בוא הגואל".

האמונה היא יסוד היהדות, והיא המפתח לגאולה. ואין כל ספק, שעם ישראל שואב לאורך כל הדורות את הכוח להחזיק מעמד בגלות ולשמור על האמונה התמימה מספר התהילים.

ספר החיים

1. בהקדמה לספר "פני ספר תהילים" (עמ' 11-12) מגדיר את ספר התהילים כ"ספר החיים": "ישנו עוד אספקט אחד, המבליט את ספר תהילים לעומת ספרים רבים אחרים בתנ"ך. יותר מכל ספר אחר בספרי נביאים וכתובים, היה לנו ספר תהילים **לספר חיים**, ספר המלווה אותנו [לפי מליצה מקובלת שאם כי היא סנטימנטלית הרי היא אמת לאמיתה] מהעריסה – כאשר היולדת אומרת "שיר המעלות", ועד הקבר – כאשר בשעת ההלוויה אומרים את מזמור צ"א "יושב בסתר עליון".

תפילתו של כל אדם בישראל פותחת ב"פסוקי דזמרה" מספר התהילים, ומסתיימת במזמורי "שיר של יום", מזמור מיוחד לכל אחד משבעת ימי השבוע. את פני שבת המלכה בכניסתה מקבלים במזמור "לכו נרננה", שורה של ששה המנונים לא-ל עליון כנגד ששת ימי השבוע, ומסיימים ב"מזמור שיר ליום השבת". ואמירת פרקי תהילים ממלאת את יום השבת. ההמנון הנשגב "ברכי נפשי", שירי המעלות, הפרק הלימודי הגדול (מזמור קיט) "אשרי תמימי דרך". ואף את רגע יציאתה של שבת קודש מלווים פרקי תהילים (מזמור "יושב בסתר עליון"). תפילת ראש חודש ומועדי השנה, ראשית תוספותיהם היא אמירת הלל – שוב פרקי תהילים. נוהגים לומר פרק מיוחד מתאים בכל אחד מהחגים. ואם נזכיר עוד, שישנם פרקים מיוחדים שנבחרו מספר תהילים

לחתונה ולברית מילה, לעצירת גשמים, והדבר הפופולרי ביותר – אמירת פרקי תהילים בתפילות לשלומן של חולה. הרי נוכח כי ספר תהילים נספג בחיים הישראליים, הטביע חותמו עליהם, והיה למהות אקטיבית מאד בתוכן.

ניתן איפוא לומר בוודאות, כי ספר התהילים מקיף את חיי האדם, בשירות ובתשבחות, בתפילות ובקשות – 24 שעות ביממה, 7 ימים בשבוע, 365 יום בשנה, ימי חולין כימי שבת ומועד, חיי השגרה כמאורעות יוצאים מהכלל.

ספר תהילים ומועדי חודש תשרי

ז. מזמורי ספר תהילים קשורים בקשר אמיץ ובאופן מיוחד למועדי חודש תשרי.

ראשית כל, ברובו של חודש תשרי [עד הושענא רבה], אומרים פעמיים ביום את מזמור כ"ז, הפותח במילים "לְדוֹד ה' אֹרִי וְיִשְׁעִי", על פי דברי המדרש (ויקרא רבה כא, ד) "לְדוֹד ה' אֹרִי וְיִשְׁעִי, רבנן פתרון קרא בראש השנה ויום הכיפורים, אורי – בראש השנה, וישעי – ביום הכיפורים", ובהמשך המזמור (פסוק ה) מוזכר גם חג הסוכות: "כִּי יִצְפְּנִי בְּסֻכָּה בְּיוֹם רָעָה יִסְתַּרְנִי בְּסֶתֶר אֹהֶלוֹ".

● ראש השנה – המשנה ברורה (סי' תקפג סוף ס"ק ט) כתב שיש נוהגים לגמור את כל ספר תהילים בראש השנה. וכתב רבי שריה דבילצקי בקונטרס אני לדודי (עמ' קיח) "בכל רגע פנוי יקרא תהילים, כעבד אשר אין לו זמן אף לרגע לשבות ממלאכת אדונו, וכן ראיתי להגה"צ ר' דוד בהר"ן זצוק"ל שבראש השנה בין גברא לגברא בקריאת התורה היה התהילים פתוח לפניו וקורא בו. וכתבתי דווקא תהילים, על פי מה דאיתא במסכת ראש השנה (טז, ב) כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה, ופרש"י שם שישראל עושין עצמם כרשים בתפילות ובתחנונים. וחזינן דמעיקר עבודת היום להרבות בתפילות ובתחנונים, ואין לך יפה לזה כמו קריאת התהילים. וכן המנהג בכל תפוצות ישראל, לא להרפות מקריאת התהילים בראש השנה, ולהשתדל לגמרו כולו".

ושמעתי מכ"ק האדמו"ר מטולנא שליט"א, שהגרי"ז מבריסק היה אומר תהילים בכל רגע פנוי בראש השנה, והסביר כי אמירת תהילים היא כמו לימוד מסכתות זבחים ומנחות עם הרמב"ם. וכן מובא בספר עובדות והנהגות (ח"א עמ' רכב) "פעם אחת שאל הרב מחרקוב בעל נתיבות הקודש את מרן הגרי"ז "למה אומר הוא תהילים בכל הזמן הפנוי בראש השנה, האם לא עדיף ללמוד גמרא". והשיב מרן הגרי"ז: "בראש השנה מרגיש כל יהודי כמו סוחר שהיה לו הון רב ופשט את הרגל, ונשאר בלי כלום, וכמובן העצה הראשונה להעמידו שוב על רגליו היא לחדש את ההון, וההון הכי טוב זה

גמרא. ולכן בצעירותי הייתי באמת לומד גמרא בזמן הפנוי בראש השנה, אבל באמצע הלימוד מתעוררת איזו קושיא, וצריך לגשת לארון הספרים להוציא ספר לעיין בו, ובדרך נהיה איזה ביטול, וזה מאד לא טוב שיהיו ביטולים בראש השנה, ומאז התחלתי לומר תהילים, שזה אומרים בלי הפסקות ובלי ביטולים".

● **יום הכיפורים** – בשל"ה הקדוש (מסכת יומא דרך חיים תוכחות מוסר) כתב: "מנהג בהרבה גלילות בישראל לומר כל ספר התהילים בליל יום כיפורים, והוא מנהג ותיקין. כי אין לנו דבר גדול יותר מספר תהילים, שכלול מן הכל. מרבים שבחים להשם יתברל, ורבים מזמורים הם של התעוררות תשובה, ורבים מזמורים הם של בקשת מחילה וסליחה, והכל מיד ה' השכיל, חבר דוד המלך ע"ה ברוח הקודש. והאומר תהילים הוא כמתפלל והוא גם כן כעוסק בתורה".

● **סוכות** – בספר חשק שלמה (מסכת סוכה, בהשמטות) ציין שהמקום היחיד בתנ"ך שהמלה "סוכה" נכתבה בכתיב מלא (עם האות ו') הוא במזמור ע"ו בתהילים: "וַיְהִי בְשָׁלֹם סוּכּוֹ" (פסוק ג). ובמדרש שוחר טוב (מזמור עז) דרשו את סמיכות פסוק זה לפסוק שלפניו: "אימתי נודע ביהודה אלקים בישראל גדול שמו (שם פסוק ב), כשתקיים אותה סוכה שנאמר (עמוס ט, יא) ביום ההוא אקים את ספת דויד הנפלת, ויהי בשלם סוכו". ומבואר כי מדובר פסוק זה בספר תהילים על הסוכה שהקב"ה יקים לעתיד לבוא.

כמו כן, חג הסוכות נרמז בתהילים בפסוק (תהילים טז, יא) "שבע שמחות", כדברי המדרש (ויקרא רבה ל, ב) "אל תהי קורא כן [שבע] אלא שבע שמחות, אלו שבע מצוות שבחג, ואלו הן ארבע מינין שבלולב, וסוכה, חגיגה, ושמחה".

● **הושענא רבה** – נרמז בהמשך הפסוק שהוזכר לעיל: "תודיעני ארץ חיים שבע שמחות את פניך נעמות בימינו נצח", ודרשו חז"ל במדרש תהילים (מזמור יז) כי בנטילת הערבות ביום הושענא רבה מתפרסם נצחונם של ישראל על אומות העולם: "בראש השנה באין כל באי עולם ועוברים לפניו כבני מרון, ואף ישראל עוברים לפניו עם כל באי עולם, ושרי אומות העולם אומרים אנו נצחנו וזכינו בדין, ואין אדם יודע מי ניצח, אם ישראל נוצחין או אומות העולם. כיון שהגיע יו"ט הראשון של חג, וכל ישראל, גדולים וקטנים נוטלין לולביהן בימינם ואתרוגיהן בשמאלם, מיד הכל יודעים שישראל נוצחים בדין, וכיון שהגיע יום הושענא רבה נוטלין ערבי נחל ומקיפין שבע הקפות".

● **שמיני עצרת** – במדרש (במדבר רבה פרשה כא) מובא: "ביום השמיני עצרת, זה שאמר הכתוב (תהילים קט, ד) תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה. אתה מוצא בחג ישראל

מקריבים שבעים פרים על שבעים אומות, אמרו ישראל רבון העולמים, הרי אנו מקריבים עליהם שבעים פרים והיו צריכים לאהוב אותנו, שנאמר תַּחַת אֲהַבְתִּי יִשְׁטַנּוּנִי. נמצאנו למדים מכל האמור לעיל, כי חודש תשרי וספר תהילים מקבילים זה לזה וקשורים זה בזה.

סגולותיו של ספר התהילים

ח. ואכן, בשל ייחודיותו ומעלותיו של ספר התהילים, יש "סגולה" באמירת מזמוריו להגן מפני הפורענות והצרות, כדברי הפלא יועץ (ערך תהילים) "הרגיל בספר תהילים דוחה כל מיני פורענות מעליו ומעל בני ביתו ומעל משפחתו ומעל כל בני דורו, ומגלגל עליהם כל מיני שפע ברכות וטובות והצלחות. ויש קבלה מאנשי שם הקדושים, שמי שיש לו איזה דוחק השעה או צער, או שהוא מהלך בדרך או עובר בים או בנהרות, יקרא כל התהילים בכל יום בלי הפסק, בכוונה והכנעה, ויראה נפלאות, וזה בדוק ומנוסה".

ובהקדמה לספר אוצר מפרשי תהילים (עמ' 47) הביא כי "הרב חקרי לב בכל עת צרה, בין של יחיד, בין של רבים, לא היה מסדר שום תפילה אלא קורא ספר תהילים פעמים רבות בכוונה הלב, והיה אומר, דוד המלך הוא יהיה לי לפה ולמליץ לפני אבינו שבשמים".

ועוד מובא (שם) בשם רבנו חיים ויטאל שקיבל מפי האריז"ל "שאם תהיה לאדם צרה גדולה, יתענה יום או יומיים או ג' ימים, ויקרא בכל יום ספר תהילים וינצל".

☆ ☆ ☆

הפעם הראשונה היא ה"שער" לעתיד

ט. ממוצא הדברים שנתבארו לעיל, מצטיירת בפנינו התמונה המיוחדת של ספר תהילים הכולל הכל, והוא יסוד הכל – תורה, תפילה, תשובה, חכמה, מוסר ואמונה, ויש בו סגולות להיוושע מכל צרה ומצוקה.

ומעתה ניתן לבאר את ההקבלה בין חודש תשרי לספר התהילים, על פי דברי רבי צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק, ר"ח כסלו אות ה) שכל מה שנעשה ונכתב בהתחלה הוא סימן ושורש לעתיד: "ובכל מקום שנזכר האות בראשונה בתורה, מורה על שורש החיים של זה האות, וכמו שמצינו לענין אות ט', הואיל ופתח בו הכתוב לטובה תחילה".

וכוונתו לדברי הגמרא בבבא קמא (נה, א) "אמר רבי יהושע, הרואה ט' בחלומו סימן יפה לו, הואיל ופתח בו הכתוב לטובה תחילה שמבראשית עד וירא אלקים את האור לא כתיב ט'". וכעין זה כתב רבי צדוק בספרו פוקד עקרים (אות א) "פקידת עקרים מכונה בדברי חז"ל כן בכל מקום בלשון פקידה, שכן מצינו בלשון הכתוב (בראשית כא, א) וה' פקד את שרה, שהיא הראשונה לדבר זה ולישועה זו משנברא העולם. וידוע דכל דבר בפעם הראשון הוא פתיחת אותו השער לכל דורות עולם, דאחר כך נקל לאחרים לפעול גם כן ישועת אותו דבר אחר שכבר נפתח שער הישועה בדבר זה והכל נכנסים ויוצאים דרך אותו שער, ומאחר שמצאנו ישועה הראשונה בלשון פקידה, שמע מינה דזהו שער הישועה של דבר זה כשזוכה שהשי"ת פוקדו".

על פי יסוד זה שכל דבר ראשון הוא "פתיחת אותו השער לכל דורות עולם", יש לומר שלכל פעולה הנעשית בחודש הראשון חודש תשרי, יש השפעה על כל החודשים ועל כל השנה, וזה אכן מתאים לספר תהילים שהוא גם כן מכיל הכל, והוא היסוד לכל החיים.

ספר תהילים וחודש תשרי – יסוד החיים

י. ולכן א' תשרי, יום בריאת האדם שהוא יום השלמת בריאת העולם, מתאים לספר תהילים שהוא ספר האדם, ספר החיים וספר היסוד לכל.

ומובן מדוע סיום המבול היה בחודש תשרי, כי היה גם התחלה וראשית לעולם יותר טוב ויותר מתוקן ומושלם.

ומבואר תאריך לידת האבות בחודש תשרי, שהם ההתחלה ו"פתיחת השער" לבניהם אחריהם.

ומובן עומק הקשר בין ראש השנה לספר תהילים כי ביום זה אנו ממליכים את הקב"ה בעולם, וספר תהילים עוזר ומסייע לנו להתקרב אל ה' ולהתמלאות בכיסופים להמליכו עלינו ועל כל העולם.

וגם מבוארת מהות עבודת התשובה בראש השנה, על פי דברי אבי מורי ז"ל בספרו עיונים במועדים (ראש השנה עמ' כו) שבהמלכת הקב"ה בדבקות מוחלטת בו "מתקיימת מצות התשובה ביום זה, שהוא היום הראשון לעשרת ימי תשובה, ללא כל חשבונות של חטאים וחשבון נפש בעוונות העבר, כי אם בהתדבקות מוחלטת בבורא יתברך,

ובקבלה כנה ואמיתית לעתיד. ועל כן אין מתפללים בראש השנה תפילת "על חטא", ולא מתוודים על החטאים ביום נעלה זה.

בראש השנה, כאשר האדם מקבל על עצמו עול מלכות שמים ללא תנאים, זהו יום של "ראשון" של "התחלה", ועל פי יסודו של רבי צדוק הכהן, תשובה זו היא "פתיחת שער" לכל השנה, והדרך להגיע לשיאה של עבודת התשובה, שהאדם כביכול "נולד מחדש", והוא כ"בריה חדשה", בדברי הירושלמי (ראש השנה פ"ד ה"ח) "בכל הקרבנות כתיב והקרבנתם, וכאן [בראש השנה] כתיב ועשיתם, אמר להם הקב"ה מכיון שנכנסתם לדין לפני בראש השנה ויצאתם בשלום, מעלה אני עליכם כאילו נבראתם בריה חדשה". ו"התחלה" חדשה זו, סוללת את הדרך לכל השנה כולה, ומסיבה זו אין צורך בוידוי בראש השנה, כי סדר עשיית התשובה ביום זה אינו נעשה על ידי הוידוי אלא בקבלת עול מלכות שמים מוחלטת ללא תנאים.

ומעתה מובן מדוע בברכת ה"זכרונות" בתפילת מוסף בראש השנה חותמים "זוֹכֵר הַבְּרִית" ולא "זוֹכֵר כָּל הַנְּשָׁפָחוֹת", כי נשכחות מזכירים לאב, וזהו דבר שנובע מרחמנות. לעומת זאת, "ברית" מהותה התחייבות של שני הצדדים. והיות ועם ישראל מקבל על עצמו להיות עבד ולהמליך את הקב"ה, זאת אומרת שצד אחד ממלא את התחייבותו ב"הסכם". ולכן חותמים באמירת "זוֹכֵר הַבְּרִית", כדי להזכיר כביכול להקב"ה למלא את הבטחתו לעם ישראל ב"הסכם" הברית, ולומר לו "אנו עבדיך", אנא תתייחס אלינו כנתינתך, וקיים את הברית במלואה.

